

14. Duecento a Trecento – základní charakteristiky

- A) Poezie (Siciliani, Siculo-toscani, Dante)
- B) Próza
- C) Obecná charakteristika jazyka Duecenta
- D) Florentština mezi Duecentem a Trecentem

Ad A) Siciliská škola a její jazyk

(Migliorini, 1960; Coletti, 1993; Castellani, *Cenni sulla formazione della lingua poetica*, Castellani, 2000, s. 459-536)

Migliorini: zatímco severoitalští trubadúři imitovali provensálské modely a jazyk, Sicilská škola „lo ricalca“ – za použití jazyka, který doposud sloužil plebejským popěvkům.

Canzonieri zachované:

1. Codice Vaticano 3793
 2. Codice Laurenziano-Rediano 9
- ⇒ Zjevná „toskanizace“ původního jazyka (tato teze je už dávného data; Migliorini 1960, s. 124-125; recentně: Castellani 2000, *Cenni ...*; Tesi, 2001, s. 42-50)
- ⇒ Základní rysy nesystematicky zachovány (v zásadě tam, kde jsou vynuceny požadavky rýmu, viz texty J. da Lentiniho):

fonetické rysy:

ě, ō > pod přízvukem v otevření slabice *nediftongizují* (feri, bonu, core, foco)

ĩ, ē > zavřené é > sic. i: vidi, taciri

ũ, õ > zavřené ó > sic. u: hunuri, amuri

nepřízvučná e, o > i, u

morfologické rysy:

imperfektum typu *avia*

kondicionál typu *diviria* (tj. portare + habebam vs. portare + habui), také typu *fora*, *gravara* (z lat. plusquamperfekta *portaveram*)

lexikum:

sicilské: *abento* (riposo), *adviniri* (accadere), *sanari* (guarire)

francouzské: *ciera* (volto; st. fr. *chiere*)

provensálské (trubadúrské): *amanza*, *gioia*, *alma* (anima), *speranza*, *dottanza*, *rimembranza* atd.

Srov. toskanizovanou verzi Lentiniho s následujícím textem (autor: Stefano Protonotaro di Messina) (Castellani, 2000, s. 494; srov. Migliorini, s. 126):

E si pir suffiriri
ni per amar lialmenti e timiri
omu acquistau d'amur gran beninanza
dig[i]u aver confurtanza
eu, ki amu e timu e servi[vi] a tutt'uri
cilatamenti plu chi altru amaduri
(další srovnání viz text k četbě: Re Enzo, *S'eo trovasse pietanza*)

Ad B) Próza

a) umělecké texty: *Novellino* (viz text k četbě)

- b) „vědecké“ texty (filosofie): *La composizione del mondo* (Restoro d'Arezzo) (viz text k četbě)
- c) překlady, tzv. *volgarizzamenti* – z latiny a z francouzštiny (existuje online kompletní bibliografie těchto překladů dostupná z <http://ovipc44.ovc.cnr.it/BibVolg/>); mnoho verzí překladů lat. „bestsellerů“, např. Boethius, *De consolazione philosophiae* (*Della filosofica consolazione*, Alberto della Piagentina, 1322/23, flor.); a samozřejmě Bible (asi deset verzí 14.-16. stol.), text k četbě: Marco Polo, *Il Milione* (toskánská verze ze 14. stol.)

Ad C) florentština Duecenta (kompletní charakteristika ve srovnání s ostatními dialekty Toskány, srov. Castellani, 2000, s. 253-459; Manni, 2003, s. 34-55):

fonetické rysy:

- diftongy po souhlásce + r: *priego, truovo, pruova*
- ve slovesech v nepřízvučné pozici -ar- > -er- (*parlarò > parlerò*) vs. dialekty Arezza a Sieny zachovávají -ar-
- sonorizace (která pak bude na ústupu): *imperadore, ambasciadore* (údajný vliv – Pisa, Lucca)
- protetické s je téměř konstantní

morfologické rysy:

- člen *lo* převažuje (*il* pouze po samohlásce); plurál *li – i* (*gli* před samohláskou)
- přechod *lo mi > me lo, lo gli > glielo*
- uzavírání v protonické pozici *megliore, signore > migliore, signore*
- nejdůležitější změna: rozšíření koncovky – *iamo* pro 1. os. pl. indikativu préz. (spadá do r. 1270-1300; pěkný popis: P. Manni, *Dal toscano all'italiano letterario*, in: *Storia della lingua italiana*, vol. II, Einaudi 1994, s. 321-342)

Ad D) florentština Trecenta

fonetické rysy:

- redukce klesavých diftongů *ei, ai, oi* (*meità > metà*)
- z lat. -sj- > [š], graf. *sci*: *camiscia, bascio*. Odkud pozdější grafická podoba *bacio, camicia*? do r. 1360 zhruba intervokální c je afrikátou [tš], poté dochází k frikativizaci [š] – shodný grafém c pro etymologicky rozdílná slova: *camicia, bascio, dodici*; období konfúze: *croscce, asceto, dodisci*

morfologie:

- 2. os. sg. préz. indikativ: *tu ame > tu ami*
- 2. os. sg. préz. konjunktiv: *che tu abbie, che tu facce > che tu abbi, che tu facci > později* (u Danta kolísá: *che tu abbi/abbia che tu abbia, che tu faccia*)
- passato remoto: 3. os. pl. největší kolísání: -aro, -ero, -iro: *amaro, perdero, sentiro* vedle analogických *amarono, perderono, sentirono*
- imperfektum: 1. os. sg. -a: *era, facea* atd.; 2. a 3. třída sloves -ea, -eano
- konjunktiv imperfekta – 1. os. sg. *che io potesse* (< *potuissem*)

Změny ve florentštině po r. 1348:

1. „il ricambio generazionale e ondate migratorie“
2. rozkol mezi florentštinou „literární“ Trecenta a florentštinou „novou“: „...parte da qui [od 2. pol. 14. stol.], nella sua forma più evidente, una divaricazione fra il fiorentino depositato nei testi dei massimi autori trecenteschi e sottratto al normale corso del tempo [tzv. *fiorentino aureo*] e il fiorentino lingua viva e come tale soggetto a mutare:

una divaricazione con la quale il fissarsi d'una norma, in Italia, sarà a lungo chiamato a fare i conti.“ (P. Manni, *Il Trecento toscano*, Bologna: il Mulino 2003, s. 56).

Změny:

- posesíva *mie, tuo, suo* invariabilní
- *duo* místo tvaru *due*
- 3. os. pl. indikativ préz. *-ono* (nikoli *-ano*) analogicky k 2. a 3. třídě
- 1. os. sg. imperfekta *-o* (io lavavo) (několik atestací na konci Trecenta)
- konjunktiv je v sg. opět *-i*: *che io abbi, che egli abbi*, totéž konj. imperfekta
- *stamane, domane, ogne* > *stamani, domani, ogni*

Externí vlivy (dialektů):

západní (il pisano, il lucchese):

- redukce diftongů po souhlásce + r: *prego, trovo*
- člen *el, e'* místo *il, i*
- *dia, stia* místo *dea, stea*
- *arò, arei* (< *avrò, avrei*)

východní (l'aretino, il senese):

- plurály na *gli* od původních *-lli* (např. *cavagli*)
- opět *-ar-* ve fut. a kond. místo staršího *-er-*